

Werkgezelschap Godsdienstsociologie en Godsdienstantropologie

Verslag presentaties bijeenkomst 3 november 2017

Aanwezig:

Pieter Boersema, André Droogers, Pieter Edelman, Kees de Groot, Léon van Gulik, Durk Hak, Staf Hellemans, Laurens Hogebrink, Joris Kregting (secretaris), Rein Nauta, Egbert Ribberink, Erik Sengers, JanDirk Snel, Henk Tieleman, Sipco Vellenga (voorzitter), Paul Vermeer, Nico Vink en Cors Visser (en een 20-tal studenten).

Dr. Kees de Groot (UvT) over zijn nieuwe boek 'The liquidation of the church. From parochial religion to religion on stage' (Routledge).

Voor het boek werd Kees geïnspireerd door de Bauman's beschreven transitie van solide naar liquide moderniteit. Maar waar Bauman het narratief van secularisatie volgt, zet Kees zich in het boek af tegen religie als uitstervend fenomeen. Religie neemt fluïde vormen aan en komt terecht in andere (buitenkerkelijke) institutionele sferen.

Het boek bespreekt drie stadia van liquidatie van de kerk (en ieder stadium wordt in het boek geïllustreerd met een aantal case studies):

- 1) Het stadium voorafgaand aan de liquidatie waarin bijvoorbeeld katholieke parochies worstelen met het afstemmen van hun beleid op individualiseringsprocessen en de Rooms-Katholieke Kerk die via grote media events enigszins ambivalent manoeuvreert in de moderne samenleving.
- 2) Het stadium ten tijde van de liquidatie waarbij kerken de controle verliezen. Mensen domesticeren hun eigen rituelen, combineren religie en spiritualiteit als een grabbelton en er ontstaat behoefte aan geestelijke verzorging zonder kerkelijke binding.
- 3) Het stadium na de liquidatie waarin elementen van religie worden gebruikt in seculiere sferen, bijvoorbeeld in de GGZ, in musea en in het theater.

In het boek nuanceert Kees zowel de secularisatie- als de spirituele revolutie these. De moderne samenleving betekent niet het einde van religie en religie wordt niet puur iets individueels, het verschijnt steeds in andere institutionele vormen.

In de discussie komt de te hanteren definitie van religie aan bod (m.b.t. het sacrale gehalte van die definitie, en m.b.t. de vraag of religie wel buiten de kerkelijke instituten verkrijgbaar is). Ook wordt de vraag gesteld of er werkelijk sprake is van een transformatie van religie of wellicht toch eerder van een discontinuïteit. Tot slot richt de discussie zich op de vraag in hoeverre het boek ook ingaat op factoren waaraan de beschreven veranderingen kunnen worden toegekend. . In de nabije toekomst hoopt Kees meer met theorievorming aan de slag te gaan!

Dr. Egbert Ribberink over zijn proefschrift 'There is probably no God. A quantitative study of anti-religiosity in Western Europe.'

Het proefschrift van Egbert, en de afzonderlijke artikelen, zijn te downloaden vanaf zijn eigen website: www.egbertribberink.nl/.

Naar aanleiding van de grote publieke aandacht voor de boeken van Richard Dawkins, voor de atheïstische campagne 'er is waarschijnlijk geen God' en voor de 'niet-religieuze kerk' Sunday Assembly, vraagt Egbert zich af hoe populair anti-religiositeit is in West-Europa en waarom mensen anti-religieus zijn. Egbert behandelt in de presentatie de vier empirische hoofdstukken die de basis vormen voor zijn proefschrift.

De volgende vragen worden beantwoord:

- 1) Is anti-religiositeit gedeprivatiseerd? Vooral in seculiere landen is er een ontwikkeling naar publieke anti-religiositeit met een sterke polarisatie tussen religiositeit en anti-religiositeit als gevolg.
- 2) Zijn alle socialisten anti-religieus? Met uitzondering van landen waar het Katholicisme dominant is (daar zijn Socialisme en Katholicisme spiegels), blijkt dit niet zo te zijn.
- 3) Hoe kan anti-moslim sentiment worden verklaard? Vooral anti-religieuzen die in een seculiere context de meerderheid vormen, zijn sterk anti-moslim. Religieuze competitie tussen christelijke groepen en moslims blijkt geen sterke verklaring voor anti-moslim sentiment.
- 4) In welke context ontstaat religieuze polarisatie? Vooral in sterk gesecculariseerde landen is er veel polarisatie tussen kerkelijke en niet-kerkelijke groepen; wanneer zo'n land een verleden heeft waarin het Katholicisme dominant was, dan wordt deze relatie versterkt.

Egbert besluit dat anti-religiositeit vooral aanwezig is in seculiere landen waarbij een katholieke context kan werken als intermediaire factor. De privatiseringstheorie komt veelal goed uit de bus en anti-religiositeit blijkt niet hetzelfde te zijn als anti-moslim sentiment.

In de discussie gaat het over de operationalisatie van anti-religiositeit en van religieuze groepen. Ook komen aan de orde landen die in religieus opzicht gemengd zijn en mogelijke verklaringen voor de polariserende rol die een katholieke context met zich meebrengt.